

İran'da Enflasyon Sorunu ¹

24 Mayıs'ta İran'da düzenlenen "Para ve Döviz Kuru Politikaları" başlıklı konferansta konuşma yapan İran Merkez Bankası Yönetim Kurulu Başkanı Valiollah Seif, 2016'nın yaz aylarında İran'da enflasyonun tek haneli rakamlara gerileyeceğini ve bu düzeyde kalmaya devam edeceğini söyledi.² Fiyat istikrarsızlığı İran'da uzunca bir süredir önemli bir ekonomik sorundur. Devrim sonrası dönemde enflasyon sorunu daha da kronik bir hal almıştır. 25 Haziran'da basında yer alan haberlere göre Mayıs/Haziran dönemine ait enflasyon rakamları İran'da enflasyonun tek hanelere düştüğünü göstermektedir³.

Ahmedinejad döneminde izlenen ekonomik politikalar ülke ekonomisinde ciddi sorunlara yol açmıştır. Bu dönemde izlenen iktisat politikalarının genel olarak temel amacı gelir dağılımının düzeltilmesidir. Ancak izlenen politikalar başta enflasyon olmak üzere diğer bazı makroekonomik sorunlara yol açmıştır. Bu dönemde artan petrol gelirlerinin ağırlıklı olarak talebi arttırıcı alanlara yöneltilmesi enflasyonun kronikleşmesine neden olmuştur. Uluslararası toplumun nükleer program nedeniyle İran'a uyguladığı ambargoları derinleştirmesi, ülkedeki makroekonomik sorunların daha da büyümesine neden olmuştur. Ambargoların daha etkin bir şekilde uygulanacağına yönelik ilk sinyaller 2010 yılından itibaren ortaya çıkmış olmakla birlikte ambargoların uygulanmasındaki etkinliğin tam olarak hissedilmesi 2012 yılından itibaren söz konusu olmuştur. Böylece ambargoların etkinliğindeki artışla birlikte İran ekonomisi sarsılmaya başlamıştır.

¹ Doç.Dr. Murat ASLAN, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü.

² <http://www.tehrantimes.com/news/402807/Iran-s-inflation-to-drop-to-single-digit-in-summer-central-banker> [Erişim: 17 Haziran 2016]

³ İran takvimine göre Mayıs 20-Haziran 20 arasındaki ay "Hordad" olarak isimlendirilir. İran'da cari takvim yılı 1395 yılıdır. 1395 yılının Hordad ayında 1394 yılının Hordad ayına göre genel fiyat endeksi %9,7 artış göstermiştir.

Ahmedinejad iktidarının büyük bir bölümünde popülist kamu harcamaları artmış ve bu artışlar merkez bankası kaynakları, borçlanma ve petrol gelirleri ile finanse edilmiştir. İzlenen politikalar sonucunda ülkede fiyat istikrarı kaybolmuş, enflasyon dalgalı ve dirençli bir hal almıştır. Ambargoların etkinliğinin artması ile ülkenin petrol gelirleri dramatik bir şekilde azalmış ve ortaya çıkan belirsizlik nedeniyle İran ekonomisi 2012 yılından itibaren resesyona girmiştir. Ruhani'nin Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından uygulamaya konulan kemer-sıkma politikalarının da etkisi ile enflasyon ciddi bir şekilde düşürülmüştür. 2016 Mayıs/Haziran arası dönemine ait TÜFE rakamlarına göre İran'da yıllık enflasyon %9,7 düzeyine gerilemiştir⁴.

Bu çalışmanın amacı İran'da enflasyon sorunu üzerine genel bir değerlendirme yapmaktır. Enflasyon üzerine yapılacak değerlendirmede ilk olarak enflasyon ve fiyat istikrarı kavramları hakkında kısa bir bilgi verilecek ve daha sonra İran'da enflasyonun tarihsel süreçteki seyri resmedilecektir. Takip eden bölümde, yakın zamanın önemine binaen Ahmedinejad ve Ruhani dönemlerinde enflasyon sorunu mukayeseli bir şekilde analiz edilecektir. Bir sonraki bölümde Ahmedinejad döneminde kronik bir hale bürünen enflasyon sorununun dinamikleri incelenecektir. Daha sonra Ruhani döneminde enflasyonun aşağı yönlü eğiliminin arka planında yatan nedenler hakkında bilgi sunulacaktır. Çalışmanın son kısmında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

1. Enflasyon Nedir ve Neden Kötüdür?

Enflasyon, fiyatların genel seviyesinde meydana gelen sürekli artışlardır. Enflasyon rakamlarının makul düzeylerde (%1-3) yatay bir seyir izlemesi nispeten zararsız olarak kabul edilmektedir. Ancak enflasyon rakamlarının yüksek ve/veya aşırı dalgalı seyretmesi iktisatçıları ve siyasetçileri kaygılandırmaktadır. Bazen bu duruma "fiyat istikrarsızlığı" sorunu da denilmektedir.

⁴ Bakınız: <http://www.presstv.ir/Detail/2016/06/25/472147/Iran-CBI-inflation-rate-SCI> [Erişim 28 Haziran 2016].

Yüksek ve dalgalı seyreden enflasyon birçok yönden ekonomiye zarar verir. Enflasyon insanların geleceğe yönelik beklentilerini olumsuz yönde etkiler. Enflasyonun ekonomik büyümeye, kaynak tahsisi mekanizmasına ve gelir dağılımına verdiği hasar 1970-1990 arası dönemde birçok az gelişmiş ülkede gözlemlenmiştir. Belirtilen dönemde kronik enflasyonun yarattığı makroekonomik istikrarsızlık nedeniyle birçok ülkede (örneğin; Türkiye, Arjantin, Brezilya) ciddi ekonomik krizler meydana gelmiştir.

Enflasyonun yüksek ve dalgalı seyrettiği durumlarda firmalar kısa döneme odaklanırlar. Bu dönemlerdeki riskler (faiz, kur ve fiyat) nedeniyle uzun soluklu yatırım projeleri ile yatay ve dikey birleşme gibi stratejik kararları ötelerler. Dolayısıyla belirsizliklerin yüksek olduğu dönemlerde reel sektörde yatırım harcamaları (ve tüketim harcama kalemlerinin bazıları) azalır ve bu durum ülkenin uzun dönem büyüme performansına olumsuz etki eder. Nitekim enflasyon ve diğer nedenlerle oluşan belirsizlik dönemlerinde spekülasyon yatırımlar daha cazip hale gelir. Hatırlanacağı üzere, 1990'lı yılların Türkiye'sinde özel sektörün davranışları bu minvalde olmuştur.

İran üzerine yapılan çalışmalar enflasyonun ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Bakınız: Esfahani vd., 2012; Mohaddes ve Pesaran, 2013). Örneğin Mohaddes ve Pesaran (2013) çalışmalarında İran ekonomisinin 1979-2006 arasındaki döneminin büyüme dinamiklerini incelemiştir. Bu çalışmaya göre, enflasyon kısa dönemli konjontrürel büyümenin yanında uzun dönem sistematik büyüme performansına da olumsuz etki etmektedir.

Fiyat istikrarsızlığı genelde birbirleri ile ilişkili birçok faktörün bir araya gelmesi ile ortaya çıkar. Bu faktörlerin mutlak bir şekilde ayrıştırılması ve her bir faktörün fiyatlardaki istikrarsızlığa katkısını tespit etmek oldukça zordur. Bu yüzden enflasyona etki eden faktörler ana başlıklar halinde tasniflenmekte ve böylece bu zorluk kısmen de olsa hafifletilmektedir. Fiyat istikrarsızlığına etki eden faktörler iki ana kategoride ele alınabilir: (1) talep yönlü faktörler ve (2) arz (maliyet) yönlü

faktörler. Hükümetler ve merkez bankaları enflasyon ile yaptıkları mücadelede enflasyonun niteliğine (talep ya da maliyet yönlü oluşuna) göre politikalarını şekillendirmektedirler. Dolayısıyla enflasyonla mücadele stratejisi aslında enflasyonu doğuran nedenlerin ortadan kaldırılmasına odaklanır.

İran'da 2005 sonrasında yılda talep ve arz yönlü faktörler fiyat istikrarsızlığı sorunun derinleşmesinde eş zamanlı olarak etkilidirler. Genişletici para ve maliye politikaları talep yönlü faktörler kategorisinde listenin en başında yer almaktadır. Ahmedinejad döneminde kamu harcamalarında gözlemlenen artışlar ile yine o dönemde İran Merkez Bankasının uyguladığı genişletici para politikaları bu bağlamda enflasyon probleminin derinleşmesinde rol oynayan talep yönlü faktörlerdir.

İran'da enflasyonun izlediği istikrarsız tabloya arz ya da maliyet yönlü faktörler de katkıda bulunmuşlardır. Arz yönlü etkenlerin aslında arka planında İran'a uygulanan ambargolar vardır. Ambargoların istenmeyen önemli bir etkisi: Psikolojik olarak İran'a ait "risk-algısını" arttırmasıdır. Gerek portföy yatırımları ve gerekse de fiziki sermaye yatırımları riskten olumsuz etkilenirler. Ambargoların yarattığı risk algısı özel sektör yatırımlarını ve doğrudan yabancı yatırımları olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonomik büyüme ve işsizliğin azalması için yatırımlar son derece önemlidir. Oysaki ambargolar nedeniyle İran'da yatırımlar azalmış ve ülke ekonomisi bu yüzden kronik bir çıkmaz içerisine girmiştir.

Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi İran'da da sermaye malları ağırlıklı olarak ithal edilmektedir. Ambargoların yol açtığı diğer bir istenmeyen etki sermaye mallarının ithalatının durma düzeyine gelmesidir. İlave yatırımlar yapılmaksızın ülkenin çıktı düzeyinin arttırılması söz konusu değildir. Ambargolar ülkenin ihtiyaç duyduğu makine teçhizat gibi fiziki sermaye ürünlerinin ithalatını sekteye uğratmış ve bu yüzden de üretim kapasitesine ilave yapılamamıştır.

Ambargoların İran'ın üretim süreçlerine verdiği tahribatın diğer bir nedeni hammadde ve ara-malı ithalatının temininde yaşanan sıkıntılardır. İthal hammaddeler ve ara malları girdi-çıkı sistemini temelinin oluşturur. Birçok sektörün

(ve özellikle endüstri sektörünün merkezinde yer alan imalat sanayinin) üretiminin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi hammadde ve ara malı ithalatının düzenli bir şekilde tedariki ile mümkündür. Ambargoların etkinliğinin 2012 yılından itibaren artması ile birçok ülkenin İran'a ihracat yapmaktan kaçındığını ve bu nedenle İran'da birçok sektörün ara-malı tedarikinde sıkıntı çektiği bir vâkıadır. Nitekim 2012 sonrasında ithal hammadde ve ara-malı tedarikinde yaşanan sorunlar nedeniyle İran'da endüstriyel çıktı düzeyinin %10 civarında azaldığı IMF raporlarında ifade edilmektedir. (Örneğin Bakınız: IMF, 2015) Dolayısıyla, ambargo nedeniyle ithal ara malı tedarikinde yaşanan sorunlar enflasyon sorunun derinleşmesinde rol oynayan son derece önemli faktörler arasındadır.

Ambargoların dışında İran ekonomisinin arz yönlü başka sorunları da vardır. İran'da bankacılık sektörünün kredi dağıtım rolünü etkin bir şekilde yapamaması, bürokratik sistemin hantallığı, kurumsal sistemin etkin bir şekilde kurgulanmamış olması gibi birçok faktör enflasyon sorunun kronikleşmesinde rol oynayan arz yönlü nedenler arasındadır.

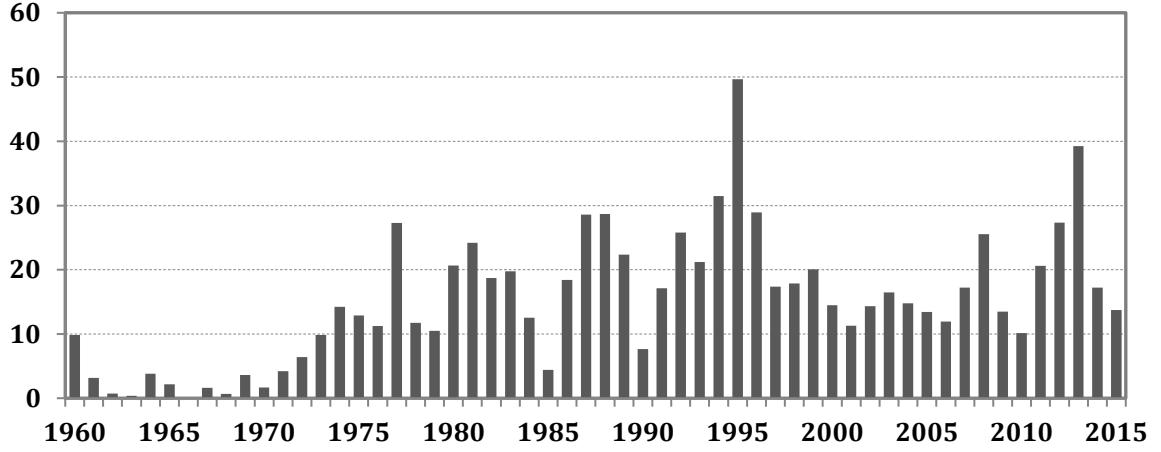
İran'da ülke ekonomisinin petrol üretimi ve petrol ihracat gelirlerine bu denli bağımlı olması bazı riskler doğurmaktadır. Petrol ihracat gelirlerinde meydana gelen dalgalanmaların ülke ekonomisine olan etkisinin azaltılması için İran'da kontrollü-serbest-kur-rejimi politikası uygulanmaktadır. Artan petrol gelirleri ve uygulanan kur-rejimi sistemi Riyalin aşırı değerlenmesine yol açmıştır. Aşırı değerlenmiş Riyal reel sektörde birtakım makroekonomik sorunların (ithalatın artması ve petrol dışı ihracatın azalması) ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2. İran'da Enflasyonun Tarihsel Seyri

Aslında İran ekonomisi çok uzun bir süredir yüksek enflasyon sorunuyla karşı karşıyadır. Grafik-1'de İran'da 1960-2015 arası döneme ait yıllık enflasyon verileri gösterilmektedir. 1960-1979 arası dönemde (Devrim öncesi) İran'da yıllık enflasyon ortalaması %15'tir. Birinci petrol şoku sonrasında İran ve diğer petrol ihraç eden

ülkelerin petrol ihracat gelirleri ciddi bir şekilde artmıştır⁵. Grafikten de anlaşılacağı üzere İran'da birinci petrol şoku sonrasında enflasyon yukarı doğru bir seyir izlemiştir.

Grafik-1: 1980-2015 Dönemi İran'da Yıllık Enflasyon (*)

Notlar: (1) TÜFE enflasyonu.

Kaynak: Dünya Bankası

Devrim sonrasında (1980-2015 arası dönemde) enflasyon oldukça dalgalı ve dirençli bir tablo çizmektedir. Ortalama enflasyon bu dönemde %20 düzeyinde gerçekleşmiştir. Savaş yılları normal bir dönem olmadığı için değerlendirmeden çıkarılması durumu değiştirmemektedir. Gerek 1980-2015 dönemi ve gerekse de savaşın değerlendirilmeden çıkarıldığı 1989-2015 arası dönemde ortalama enflasyon %20 düzeyindedir.

3. Yakın Dönemde İran'da Enflasyonun Genel Seyri

Ahmedinejad 2005 Ağustosunda göreve başlamış ve bu görevi 2013 Ağustosuna kadar devam ettirmiştir. Seçim öncesinde petrolden elde edilen gelirlerin özellikle toplumun fakir kesimlerine sosyal programlar ya da sübvansiyonlarla

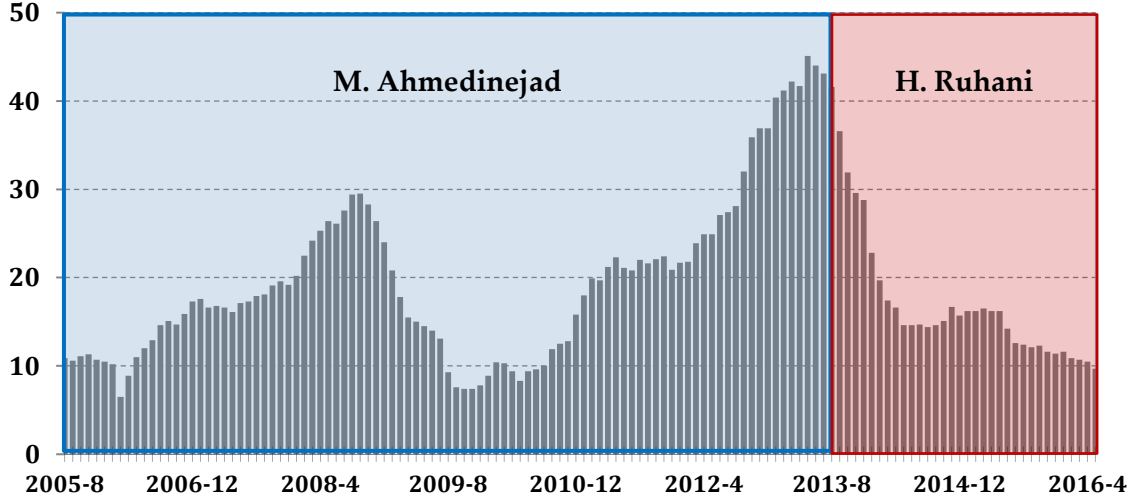
⁵ Birinci petrol şoku 1973 yılında OPEC üyesi ülkelerin ABD ve diğer bazı Batılı ülkelere petrol satışı ambargosu getirmeleri ile başlamış ve petrol fiyatları kısa bir sürede 3 kat artmıştır. Petrol fiyatlarındaki %300'lere varan artış İran'ın petrol gelirlerinin ciddi şekilde artmasına neden olmuştur.

dağıtılacağı vaadinde bulunan Ahmedinejad, iktidara geldikten sonra bu sözünü tutmuştur (Alfoneh, 2008).

Ahmedinejad döneminde enflasyon oldukça dalgalı ve yüksek bir ortalamaya sahiptir. Ahmedinejad'ın birinci döneminin ilk 10 ayında enflasyon performansı oldukça makul bir düzeyde seyretmiştir (Bakınız: Grafik-2). 2006 yılının Mayıs ayından itibaren tırmanmaya başlayan enflasyon 2008 yılının Ağustosunda %30'lara yükselmiştir. İran'da Cumhurbaşkanlığı seçimleri 12 Haziran 2009'da yapılmış ve Ahmedinejad tekrar Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 2008 Ağustosundan seçimlerin yapıldığı 2009 Haziranına kadar geçen sürede enflasyonda ciddi bir düşüş yaşanmış ve seçim döneminde enflasyon %15 seviyesine kadar gerilemiştir. Enflasyonda gözlemlenen iyileşme seçimlerden sonraki birkaç ay daha devam etmiş ve 2009 yılının Eylülünde %7,4 seviyesine çekilmiştir. Ancak 2010 yılının başlarından itibaren enflasyon tekrar artış eğilimine girmiş ve bu artış dirençli bir şekilde 2013 Mayısına kadar devam etmiştir. 2013 yılı Mayıs ayında kaydedilen %44'lük seviye son 10 yılın zirvesidir. Bu zirveden sonra enflasyon düşme eğilimine girmiştir. Ahmedinejad'ın her iki dönemini dikkate aldığımızda enflasyonun dalgalı ve yüksek bir ortalamaya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Ahmedinejad döneminde ortalama enflasyon oranı %20 düzeyindedir.

İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin 2013 yılındaki seçim kampanyasında verdiği sözlerden bir tanesi İran'da enflasyonun makul bir düzeye çekilmesiydi. Ruhani 2013 yılının Ağustos ayında Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturduğunda yıllık tüketici enflasyonu %41 düzeyindeydi. Bir ay sonra- Eylül ayında- enflasyon %36 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyonda düşme eğilimi Ruhani iktidara gelmeden birkaç ay önce başlamış ve onun iktidarı döneminde devam etmiştir (Bakınız: Grafik-2) .

Grafik-2: Ahmedinejad ve Ruhani Dönemi Enflasyon Performansları (*)

Not: Tüketici fiyatlarına göre hesaplanan aylık enflasyon.

Kaynak: İran Merkez Bankası

İran ekonomisinde Ocak 2016 ortalarında nükleer ambargonun kaldırılması ile başlayan Bahar ikliminin fiyat istikrarı alanında da kendini göstereceği umut edilmektedir. Nitekim İran takvimine göre Mayıs/Haziran ayına ait verilerle hesaplanan yıllık enflasyon oranı geçen yılın aynı dönemine göre sadece %9,7 düzeyinde artmıştır. Ruhani döneminde ortalama enflasyon oranı %15 civarındadır. Ruhani yönetiminde geçen 33 aylık süreçte enflasyon ile mücadele bakımından bir önceki döneme göre daha başarılı bir tablo çizilmiştir.

4. Ahmedinejad Döneminde Ekonomiye Genel Bakış

Petrol ihracat gelirleri bakımından Ahmedinejad'ın Cumhurbaşkanı olduğu 2005-2013 arası dönem ülke tarihinin en parlak yıllarıdır. Küresel petrol fiyatlarının ciddi bir şekilde artması ve petrol ihracatı ile ilgili önemli sorunlar yaşanmaması nedeniyle petrol ihracat gelirlerinde ciddi artışlar kaydedilmiştir. Özellikle Ahmedinejad'ın ikinci döneminde petrol ihracat gelirlerinde tarihi rekorlar kırılmıştır. Petrol ihracat gelirleri 2011 ve 2012 yıllarında 100 milyar ABD\$ aşmıştır. Ahmedinejad'ın 8 yıllık başkanlık döneminde petrol ihracat gelirleri 50 ila 100 milyar ABD\$ bandında seyretmiş ve yıllık petrol ihracat geliri ortalaması 67 milyar ABD\$

olarak gerekleŒmiŒtir. Kümülatif olarak 8 yıllık dönemde petrol ihracat gelirleri toplamı 670 milyar ABD\$'dır.

Reel milli gelir artış hızı bağlamında Ahmedinejad vasat bir performans göstermiştir. Ahmedinejad'ın 8 yıllık döneminde reel milli gelir büyüme hızı ortalaması %3 düzeyindedir. Ahmedinejad'ın ilk 4 yılında reel gelir büyüme hızı ortalaması % 4,5 iken ikinci dönemde bu ortalama sadece % 0,45'tir.

Ahmedinejad öncesi, 8 yıl Cumhurbaşkanı olan ve liberal çizgide yer alan Hatemi (1997-2005) döneminde yıllık reel milli gelir artış hızı ortalaması %4,4 düzeyinde gerçekleşmişti. Hatemi döneminde petrol gelirleri Ahmedinejad dönemine göre çok daha düşüktür. Hatemi'nin 8 yıllık döneminde kümülatif petrol ihracat geliri 220 milyar ABD\$ düzeyindedir. Özetle; Ahmedinejad döneminde petrol gelirlerinde ciddi artışlar olmasına rağmen ekonomik büyüme performansı vasat bir tablo çizmiştir.

5. Ahmedinejad Döneminde Enflasyon Dinamikleri

Enflasyon performansı bakımından Ruhani dönemi Ahmedinejad dönemine göre daha başarılıdır. Sayısal olarak ortaya konulan bu tespitin içerisinde doldurulması gerekmektedir. Bu bağlamda Ahmedinejad döneminde enflasyon performansındaki nispi başarısızlığın nedenlerini anlamamız gerekmektedir.

Ahmedinejad döneminde uygulanan kamu maliyesi ve para politikaları anaakım iktisat felsefesi ile taban tabana zıttır. Ahmedinejad birçok konuşmasında anaakım iktisat modellerine inanmadığını dile getirmiştir (Tait, 2008). Anaakım düşüncenin aksine Ahmedinejad'a göre enflasyonun temel nedeni üretim maliyetlerinin artmasıdır ve dolayısıyla uygulanacak iktisat politikaları üretim maliyetlerine etki etmediği sürece fiyatlarda herhangi bir istikrarsızlık söz konusu olmayacaktır. Oysaki anaakım iktisat öğretisine göre, enflasyonun temel nedeni piyasada dolaşımda bulunan para miktarının artmasıdır. Anaakım iktisat yazınında

kısa dönemde ve istisnai durumlarda para arzındaki genişleme ekonomide geçici bir rahatlama sağlayabilir. Fakat para miktarının sürekli artış göstermesi durumunda bu artışlar ekonomiye ciddi zararlar verir. Bu zararlardan en önemlisi enflasyon problemidir. Devletin yüksek harcama yaptığı dönemlerde harcamalarının finansmanı için merkez bankası kaynaklarını doğrudan kullanması, merkez bankasının açık piyasa işlemleri yolu ile piyasadan borç enstrümanları (bono ve tahvil) satın alması, döviz piyasasından yabancı para birimi satın alması, karşılık oranlarını aşağı çekmesi ve bankacılık kesimine düşük faizle kredi açması para arzını arttırıcı politikalaradır. İran'da artan kamu harcamalarının finansmanını kolaylaştırmak için bu araçların tamamı kullanılmıştır.

5.1. Kamu Harcamaları

Ahmedinejad döneminde fiyat istikrarı hususunda başarısızlığın temel nedenlerinden bir tanesi bütçe disiplininin uzaklaşmasıdır. Bu dönemde kamu harcamalarında önemli artışlar gözlemlenmiştir. Ahmedinejad iktidarının ilk senesinde kamu harcamaları tutarı 1,590,000 milyar Riyal iken 2013 yılı harcama bütçesi tutarı 7,280,000 milyar Riyal olmuştur. Eğer kamu harcamaları enflasyon oranı kadar artmış olsa idi 2013 yılında kamu harcamalarındaki artış 2005 yılına göre 3,5 kat fazla olmalıydı. Oysaki Ahmedinejad dönemindeki kamu harcamaları 4,5 kat artmıştır. Dolayısıyla kamu harcamaları reel olarak ciddi şekilde artış göstermiştir⁶.

İran'da Ahmedinejad döneminde kamu harcamalarındaki artışlar iki ana başlıkta ele alınabilir: (1) İran'da bazı kamu kurum/kuruluş ve örgütlerin bütçe ödeneklerindeki artışlar ve (2) transfer harcamalarındaki artışlar.

Kamu harcamalarındaki reel büyümenin ilk temel nedeni, bazı kamu kurum/kuruluş ve organizasyonlarının bütçeden aldıkları ödeneklerin oldukça ciddi oranlarda arttırılmasıdır. İran Devrimini koruma, kollama ve geliştirme amaçlarına

⁶ Enflasyondan arındırmak suretiyle yaptığımız hesaplama göre 8 yıllık dönemde reel olarak kamu harcamaları %30 artış göstermiştir.

hizmet eden birçok kurum/kuruluş/örgüt ya da organizasyonun bütçeden aldığı pay bu dönemde büyük oranda arttırılmıştır. Örneğin, 2006 bütçe yılı için hazırlanan Bütçe Kanununa göre İslami Seminer ve Hizmet Organizasyonu⁷; Koruyucular Meclisi⁸, İslami Propaganda Koordinasyonu Konseyi⁹; İmam Humeyni Eğitim ve Araştırma Enstitüsü; İslami Kalkınma Organizasyonu¹⁰ gibi birçok kurum/örgüt/organizasyonun bütçeden aldığı ödenek bir önceki yılki bütçe ödeneğine göre %100'den daha fazla artmıştır (Farzanegan,2009) .

İran'da kamu harcamalarında artışın ikinci nedeni; popülist mahiyetteki transfer harcamalarındaki artışlardır. Ahmedinejad seçimlerde popülist bir söylem kullanmıştır. Örneğin, petrol gelirlerinin vatandaşlara eşit dağıtılacağına yönelik söylemi seçmenlerden ciddi bir karşılık bulmuştur.¹¹ Temel bir fikir edinmek bakımından Ahmedinejad döneminde öne çıkan transfer ödemesi kalemlerinden bazılarını sıralayacak olursak: Fiyat sübvansiyonları, doğrudan gelir destekleri, yoksul ve düşük gelirli ailelere ev satın alma desteği, küçük işletmelere düşük faizli (negatif faizli) krediler, küçük işletmelere sağlanan doğrudan işletme yardımları, evlilik için düşük yardımları ve eğitim yardımları. Sosyal devlet olmanın doğasında bu tür sübvansiyonlar ve gelir destekleri vardır. Ancak İran'ın uyguladığı transfer politikaları devleti bir tür transfer makinesine dönüştürmüştür (Alfoneh, 2008). Nitekim İran'da toplam sübvansiyonların milli gelire oranı %25'ler seviyesine yükselmiştir.

Transfer harcamalarının arttırılmasındaki temel amaç ülkede bölüşüm ile ilgili adaletsizliklerin çözülmesi ya da en azından azaltılmasıdır. İktisatçıların tavsiye ettiği “ekonomik etkinlik” ile normatif bir kavram olan “adalet” arasında kurulması gereken hassas dengenin adalet tarafına ölçsüz bir şekilde ağırlık verilmesi sonucunda İran

⁷ Markazi Hadamate Hozeh Elmieh Kum.

⁸ Surayı-Negahban.

⁹ Şurayı Hamahangi Tabligati İslami.

¹⁰ Daftare Tebligati İslami Hozeh Elmieh Kum.

¹¹ Bu söylemler arasında belki de en öne çıkanı: “her vatandaş akşam yemek yerken petrol gelirlerinin nimetlerini kendi masasında hissedecek”.

ekonomisinin etkinlik tarafında ciddi kayıplar yaşanmıştır. Nitekim 2008 yılının Kasım ayında 60 İranlı ekonomist Ahmedinejad'a bir mektup göndermiş ve uygulanan popülist politikaların enflasyonu arttıracığını, ekonomik büyüme performansını olumsuz yönde etkileyeceğini ve işsizliğe neden olacağını söyleyerek bu politikaların değiştirilmesi hususunda uyarılarda bulunmuşlardır (Daragahi,2008). Ancak Ahmedinejad bu mektubu görmezden gelmiştir (Farzanegan, 2009).

Ahmedinejad döneminde uygulanan transfer harcaması politikalarının iki türünü biraz daha açmak gerekmektedir. Transfer harcamalardan oldukça önemli olan bir tanesi fiyat sübvansiyonlarıdır. Uzunca bir süredir yürürlükte olan fiyat sübvansiyonları 2010 yılında yapılan "Fiyat Sübvansiyon Reformu" ile büyük ölçüde azaltılmıştır. İkincisi ise, 2010 yılında fiyat sübvansiyonlarının kaldırılması sonrasında uygulanmaya konulan doğrudan gelir transferidir. Kamu bütçesine ciddi düzeyde yük olan bu harcamalar enflasyonun oluşumuna doğrudan etki etmişlerdir.

İran'da fiyat sübvansiyonları uzunca bir süredir önemli bir sorundur. İran'da enerji ile ilgili mallar (petrol, elektrik, doğalgaz vs.) ile diğer birçok ürünün tüketiminin devlet tarafından sübvansiyon edilmesi devlet bütçesine çok ağır yük getirmekteydi. Fiyat sübvansiyonlarının mevcut hali ile sürdürülemeyeceği gerek IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarca ve gerekse de İran'da uzunca bir süredir dile getirilmekteydi. 2008/2009 yılında İran devletinin enerji ürünleri için kişi başına düşen sübvansiyon miktarı 13,6 milyon Riyal -1380 ABD\$'dır (Farzanegan, 2009). Makro bağlamda 2008/2009 mali yılında bu sübvansiyonlar için yapılan kamu harcamaları toplamı 100 milyar ABD\$'na eşittir (Farzanegan, 2009).

Sübvansiyonların sürdürülemez bir büyüklüğe ulaşması İran'da çok uzun süredir gündemde olan sübvansiyon reformu için yeşil ışık yakılmasına neden olmuştur. Nitekim, "Sübvansiyon Reformu Yasa" tasarısı 2009 yılında Meclise sevk edilmiştir. Yasa 2010 yılında Mecliste kabul edilmiş ve aynı yılın sonlarına doğru uygulanmaya başlanmıştır. Halkın tepkisini azaltmak için İran devleti eş-zamanlı olarak halka doğrudan gelir desteği politikasına başlamıştır. Dolayısıyla fiyat

sübvansiyonları yerini gelir transferine bırakmıştır. 19 Aralık 2010'da uygulanmaya başlayan bu reform ile fiyat sübvansiyonları ciddi anlamda elimine edilmiştir. Sübvansiyonların yerine getirilen gelir transferi uygulaması ile kişi başına aylık 445,000 Riyal - 45 ABD\$'ı İran vatandaşlarının hesaplarına yatırılmıştır (Habibi, 2014). Böylece bu reformun sosyal bir kalkışma ya da gösterilere yol açmaması sağlanmıştır (Salehi-İsfahani vd., 2015).

Fiyat sübvansiyonlarının kaldırılmasından birkaç ay sonra İran'da enflasyon tırmanışa geçmiştir. Sübvansiyonların kaldırılması birçok malın fiyatlarının artmasına neden olmuştur. Sonuç olarak 2011 yılının başlarından itibaren İran'da enflasyon artışının (Bakınız: Grafik-2) önemli nedenlerinden bir tanesi fiyat sübvansiyon reformunun yol açtığı fiyat artışlarıdır. Nitekim 2010 yılının Aralık ayında (sübvansiyonların kaldırıldığı ay) yıllık bazlı TÜFE enflasyonu %12 düzeyinde iken fiyat sübvansiyonlarının kaldırılmasından 6 ay sonra (Mayıs 2011'de) TÜFE enflasyonu %11'lik bir artış ile %23 seviyesine yükselmiştir (Hassanzadeh, 2012).

Fiyat sübvansiyonundan gelir transferine geçiş reformu kamu harcamalarında bir azalma olarak okunmamalıdır. Bu reformun uygulanması neticesinde oluşacak kamusal fonların (ya da kamu harcamalarındaki tasarruf) yine çeşitli enstrümanlar yolu ile dağıtılması kararlaştırılmıştır. Makro bağlamda sübvansiyonların kaldırılması ile ortaya çıkacak kaynağın %50'sinin gelir transferi olarak halka dağıtılması, %30'nun endüstriyel firmalara dağıtılması¹² ve geriye kalan %20'sinin kamu kurumlarına¹³ ödenek olarak kaydırılmasına karar verilmiştir (Habibi, 2014). İran'da 2016 Mart ayında kişi başına düşen aylık gelir transferi miktarı 12 ABD\$'dır. Bu meblağ kişilerin gelir düzeylerine bakılmaksızın tüm vatandaşlara eşit olarak ödenmektedir. 2014 yılında İran'da bu transferden yararlananların sayısı 77 milyondur¹⁴. Ancak, İran

¹² Sübvansiyonların kaldırılması ile enerji fiyatlarında artış olacağından tarım ve endüstri sektörlerinde firmalarının maliyetlerindeki artışların yaratacağı sorunların hafifletilmesi amaçlanmıştır.

¹³ İran ekonomisinde devletin önemli bir rolü vardır. Kamu kesiminin gerek üretici ve gerekse regülatör olarak ülkede ciddi bir ağırlığı vardır. Sübvansiyonların kaldırılması ile kamu kurumlarının da gelir gider dengelerinde bozulma olacağı düşünülmüştür.

¹⁴ Bu 11 milyar ABD\$'lık bir harcama anlamına gelmektedir.

devletinin gerek kamu finansmanı bağlamında ve gerekse de makroekonomik anlamda sıkıntılar çektiği dönemde, bütçe içerisinde büyük bir yük oluşturan “gelir transferi” kaleminin azaltılması planlanmaktadır. 2016 yılının 14 Nisanında Meclis tarafından kabul edilen yasa tasarısına göre bu transferin yapılacağı kişi sayısı 24 milyona düşürülmüştür.¹⁵

5.2. Kamu Harcamalarının Finansmanı

Diğer şeyler sabitken, kamu harcama artışları vergilerle finanse edilirse makroekonomik istikrarsızlık (ve dolayısıyla enflasyon) oluşmaz. Kamu harcama artışlarının enflasyona yol açması genelde bu artışların sağlıklı olmayan enstrüman(lar)la finanse edilmesi ile ortaya çıkar. Hülasa, Ahmedinejad döneminde artan harcamaların finansmanında kullanılan enstrümanlar enflasyonu besleyici niteliktedirler. Bu enstrümanları üç ana başlıkta sıralayabiliriz: (1) bankacılık sektöründen borçlanma, (2) merkez bankası kaynakları ve (3) petrol gelirleri. Bunlardan her biri finansal piyasalarda doğrudan ya da dolaylı olarak “likidite genişletici” etkilere sahiptirler. Bu araçların kullanılması toplam talebi arttırmış fakat İran’ın arz tarafı talepteki bu artışa (yukarıda kısaca üzerinde durduğumuz nedenlerden dolayı) cevap verememiştir.

5.2.1. Borçlanma ve Merkez Bankası Kaynakları

Kamu harcamalarında meydana gelen artışlar sonucunda İran devletinin kamu borç stoğu İran tarihinde rekor düzeye ulaşmıştır. 2005-2013 arası dönemde kamu sektörünün bankacılık sistemine olan borcu 236 trilyon Riyalden 1,152 trilyon Riyale yükselmiştir. Bu yaklaşık 4,9 kat bir artışı göstermektedir (Amuzager, 2014b)¹⁶.

¹⁵ Gelir transferinin bu yasa öncesindeki bütçeye olan maliyeti 11 milyar ABD\$’dır. Yasa tasarısı sonrasında gelir transferinin yıllık olarak maliyeti 3,5 milyar ABD\$’a çekilecektir.

¹⁶ 2005-2013 arasında tüketici fiyatları 3,5 kat artmıştır. Devletin bankalara olan borç stoğunda 4,9 katlık bir artışın olması 10 yıllık dönemde reel olarak borç stoğunun %60 düzeyinde arttığını göstermektedir.

Sağlıksız finansman araçlarından bir diğeri Merkez Bankası kaynaklarıdır. 2005-2013 arası dönemde piyasada dolaşımda bulunan toplam likidite 92,000 milyar Riyalden 530,000 milyar Riyale yükselmiştir ki bu tam 5,75 kat artışa tekabül etmektedir (Amuzager, 2014b)¹⁷. Finansal piyasalarda para arzının bu düzeyde artması M. Friedman'ın meşhur söylemini -enflasyon her yerde ve her zaman parasal bir olgudur- akıllara getirmektedir.

5.2.2. Kamu Harcamalarının Finansmanı: Petrol Gelirleri

Genişletici ekonomik politikaların finansmanında kullanılan ve sağlıklı olmayan diğeri bir enstrüman "petrol gelirleridir". Ahmedinejad döneminde petrol gelirlerinin büyük bir kısmı fiyat sübvansiyonları, doğrudan gelir destekleri, küçük firmalara verilen düşük faizli krediler gibi kamu harcamalarına ayrılmıştır (Salehi-İsfahani, 2015b).

İktisat politikası literatüründe petrol gelirleri "rant geliri" olarak kabul edilmektedir. Rasyonel düşünce bu tür gelirlerin en azından bir kısmının uzun dönemli yatırım alanlarına ayrılması gerektiğini tavsiye etmektedir. Nitekim İran'da da petrol gelirlerindeki dalgalanmanın ekonomiye olan etkisinin hafifletilmesi ve ekonomik kalkınmanın finansmanına yardımcı olması amacıyla 2000 yılında Petrol Stabilizasyon Fonu (Sanduki Hesabi Zahire-i Erzi der İran) kurulmuştur. Petrol Stabilizasyon Fonunun kuruluş gerekçeleri oldukça rasyonel gözükse de uygulamada ciddi sorunlar oluşmuştur. Petrol Stabilizasyon Fonu, amaçlanan işlevleri yerine getirememesi nedeniyle lağvedilmiş ve yerine 2011 yılında Ulusal Kalkınma Fonu kurulmuştur. Ulusal Kalkınma Fonu (Sanduki Tosie-i Milli) daha çok kalkınma amaçlarını yerine getirmek için kurulmuştur. Bu fonların gelirleri petrol gelirlerine endekslidir ve İran'ın petrol gelirlerinin belirli bir yüzdesi bu fonlara aktarılmıştır.¹⁸

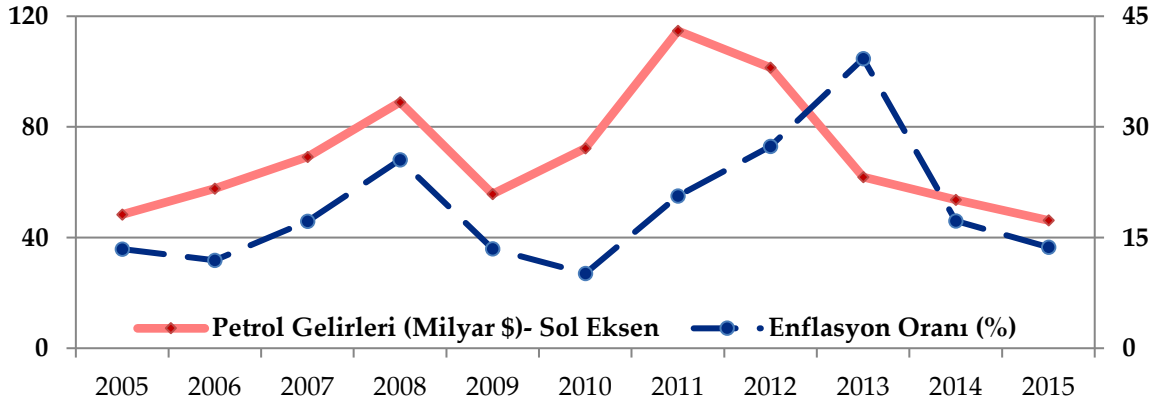
¹⁷ 2005-2013 arası dönemde reel milli gelir %14 ve fiyatlar %350 artmıştır. Oysaki para arzındaki artış %575'tir. Para arzı artışı reel milli gelirdeki artıştan kaynaklanan likidite ihtiyacının çok üzerindedir.

¹⁸ İran petrol gelirlerinin %20'si doğrudan Petrol Kalkınma Fonu'na gitmektedir. Bakınız: <http://www.swfinstitute.org/swfs/iran-oil-stabilisation-fund/> [Erişim 14 Haziran 2016]

Petrol gelirlerindeki artış/azalış İran ekonomisine gerek talep ve gerekse de arz yönünden etki etmektedir. 1980 yılından 2004 yılının sonuna kadar geçen sürede (Devrimin başlangıcı ile Ahmedinejad iktidarı arasında geçen dönemde) İran'ın kümülatif petrol ihracat gelirleri toplamı 400 milyar ABD\$ iken Ahmedinejad dönemine ait toplam petrol ihracat gelirleri yaklaşık 670 milyar ABD\$'dir. Ahmedinejad döneminde artan kamu harcamalarının finansmanında gerek petrol gelirleri ve gerekse de Petrol Stabilizasyon Fonunda biriken kaynaklar kullanılmıştır. 2011 yılında Petrol Stabilizasyon Fonunun lağvedilmesinin önemli nedenlerinden bir tanesi bu fonda biriktirilen kaynakların gelecek nesillerin faydasını önceleyen alanlar yerine popülist amaçlarla kullanılmasıdır.

Grafik-3'te 2005-2015 arası dönemde petrol gelirleri ve enflasyon arasındaki ilişki gösterilmektedir. Grafikten de anlaşılacağı gibi petrol gelirlerindeki artışın hemen sonrasında enflasyon rakamlarında artma ve petrol gelirlerindeki azalmayı takip eden dönemlerde enflasyonda azalma gözlemlenmektedir.

Grafik-3: Petrol Gelirleri ve Enflasyon

Not: Tüketici fiyatlarına göre hesaplanan aylık enflasyon.

Kaynak: İran Merkez Bankası

Artan petrol gelirlerinin kamu harcamalarına kanalize edilmesinin ekonomi üzerindeki birincil etkilerine ilave olarak ikincil etkileri de olmuştur. Bu ikincil etkiler daha çok döviz kurları üzerinden kendini hissettirmiştir. İran'da kontrollü-serbest-döviz-kuru rejimi uygulanmaktadır. Merkez Bankası döviz piyasasında aşırı dalgalanmaya müsaade etmemek adına ciddi müdahalelerde bulunmaktadır. 2005-

2013 arası dönemde artan petrol gelirleri ve uygulanan kontrollü-serbest-döviz-kuru modeli Riyalin aşırı değerlenmesine neden olmuştur¹⁹. Ahmedinejad döneminde enflasyonu frenlemek için aşırı değerlenmiş Riyal bir politika aracı olarak kullanmıştır (Amuzager, 2014b).²⁰ Ancak bu durum İran'da yerli sanayiye olumsuz etkilemiştir.²¹ Nitekim ambargolar nedeniyle ara malı ve sermaye malı bulma sıkıntısı çeken endüstri sektörü ve özellikle imalat sanayiinin durumu daha da kötüleşmiştir.

Artan petrol gelirlerinin de katkısı ile ülkede ithalatta patlama yaşanmıştır. 2011 yılının sonlarına doğru ABD ve Avrupa Birliğinin İran'a uygulanan ambargoları genişletme kararını alması ile İran ekonomisinde ciddi bir tedirginlik havası hâkim olmuş ve bu hava döviz kurlarından yatırımlara kadar ekonomiyi her alanda etkisi altına almıştır. Serbest piyasada 2011 Kasımının sonunda 1 ABD\$=13,000 Riyal düzeyinde iken ambargoların oluşturduğu tedirginlik nedeniyle Ocak 2012'nin sonlarında serbest piyasada kur: 1 ABD\$=22,000 olmuştur (%70'lik bir artış). İran Merkez Bankası serbest piyasada 2012 yılının başlarından itibaren yükselişe geçen kura rağmen resmi kurda bir düzeltmeye uzunca bir süre gitmemiştir. 2013 Temmuz ayının ortalarında devalüasyon kararı alınmış ve resmi döviz kuru 1\$=12,260 Riyalden 1\$=24,790 Riyale (%100'lük bir devalüasyon) yükseltilmiştir.

Serbest döviz piyasasında Riyalin değer kaybı 2012 yılından itibaren başlamış ve İran Merkez Bankası resmi kuru ancak 2013 Temmuzunda değiştirmiştir. Yerli paranın değer kaybı (ya da devalüasyon) kısa dönemde enflasyonu arttırıcı

¹⁹ Aşırı değerlenmiş yerli paranın ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesi iktisat literatüründe Hollanda Hastalığı (Dutch Disease) Hipotezi olarak isimlendirilmektedir. Bu Hipoteze göre, petrol gelirlerinin hızlı bir şekilde artması yerli paranın aşırı değerlenmesine neden olur. Yerli paranın aşırı değerlenmesi sonucunda ticaret yapan sektörler ve özellikle sanayi sektörü ve daha spesifik olarak imalat sanayi bu durumdan olumsuz etkilenir.

²⁰ Hatırlanacağı gibi 2000 yılında Türkiye'de uygulanan "döviz-çıpasına dayalı enflasyonu düşürme" programı IMF ve Dünya Bankası desteği ile başlatılmıştı. Döviz çıpasına dayalı enflasyonla mücadele programının amacı ithal mallarının fiyatlarının düşük tutulması ile enflasyonun aşağı çekilmesiydi. 2001 yılında "anayasa kitabının fırlatılması" ile ortaya çıkan siyasi gerginlik sonucunda bu program tarumar olmuş ve Türkiye ekonomisi sonuçları son derece ağır bir krizin içerisine girmiştir.

²¹ Yerli paranın değerinin artması ithal mallarının yurtiçindeki fiyatlarının azalmasına (ya da yerli mallara göre nispi bakımdan ucuzlamasına) neden olur. Buna ilave olarak yerli paranın aşırı değer kazanması ihracat yapan firmaların rekabetini azaltır. Bu iki etki nedeniyle bu sektörlerde üretim ve dolayısıyla istihdam azalma gösterir.

karakteristiktedir. Ancak yerli paranın değer kaybetmesi özellikle ithalatı azaltması ve ihracatı arttırması nedeniyle ülke ekonomisine (özellikle arz yönüne) olumlu katkıda bulunur. Riyalin 2012 yılından itibaren serbest piyasada değer kayıplarının enflasyon üzerine olan etkileri 2012-2013 arasında tamamlandığı için resmi kurda yapılan devalüasyonun enflasyon üzerine artış yönlü ciddi bir etkisi olmamıştır. İşte aşağıda da anlatılacağı üzere ambargoların etkinliğinin artması ile başlayan kara bulutlar döviz kurunda Riyalin ciddi değer kaybı yaşamasına neden olmuş ve İran'da enflasyon 2012'nin ilk aylarından itibaren hızla artmaya başlamıştır. Riyalin değer kaybetmesinin neden olduğu fiyat artışlarının takvim etkisinin Ruhani dönemi başlamadan önce sona ermesi Ruhani'nin elini rahatlatmıştır.

Ahmedinejad döneminde kamu harcamaları ve özellikle de popülist harcamalar arttırılmıştır. Enflasyonun talep yönlü nedenleri olarak ifade ettiğimiz etkenler tam da bu politikalarla örtüşmektedir. Ambargolar nedeniyle İran'ın ara ve sermaye malı ithalatının azalması yine yerli üretimin güdük kalmasında etkili olmuştur. Riyalin aşırı değerlenmesi enflasyonun frenlenmesi için "örtük" bir araç olarak kullanılmıştır. Ancak aşırı değerli Riyal ülkede ithalatın artmasına, ihracatın azalmasına ve dolayısıyla reel sektörün kan kaybetmesine neden olmuştur. Ülkenin ambargolar nedeniyle zorlanan üretim kesimi aşırı değerli kur politikası nedeniyle daha da baskı altına girmiştir. Ambargoların etkinlik kazanması ile puslanan hava ve 2012 yılının başlarında Riyalin %100'e yakın değer kaybetmesi enflasyonun ateşini arttırmıştır.

6. Ruhani Dönemi Enflasyon Performansı

Ruhani döneminde enflasyonun aşağı yönlü bir trend izlemesinde dışsal ve proaktif faktörler eş zamanlı olarak devrededir. Dışsal faktörler bağlamında öne çıkan temel etken: ambargolar nedeniyle ülke ekonomisinin resesyona girmesidir. Ruhani döneminde izlenen ve enflasyonun aşağı çekilmesinde rol oynayan iki temel proaktif politika vardır: (1) sıkı maliye politikası ve (2) sıkı para politikası.

Ambargoların yarattığı psikolojik hava ve bu nedenle petrol gelirlerinin azalması İran ekonomisini resesyona itmiştir. Resesyona fiyatlar üzerine etkisi “azalma” şeklindedir. İran ekonomisi 2012 yılında %6,7 ve 2013 yılında %2’lik daralma yaşamıştır. Dolayısıyla, herhangi bir proaktif politika uygulanmasa dahi İran ekonomisinin konjonktürel olarak daralma içerisine girmesi, fiyatların aşağı çekilmesi (ya da enflasyonun düşmesi) için ciddi bir katalizör vazifesi yapmaktadır.

Ruhani’nin seçim beyannamesinde enflasyonun kontrol altına alınması önemli bir vaattir. Ruhani koltuğuna oturmadan birkaç ay önce enflasyonun düşme trendine girmesi altı çizilmesi gereken önemli bir noktadır. Ruhani bayrağı devraldıktan sonra proaktif politikaları devreye sokmuştur. Enflasyonun dizginlemesi için uygulanması gereken (söylenmesi kolay ancak yapılması zor olan) politika: talebin kontrol altına alınmasıdır. Nitekim bu politikaya günlük dilde “kemer sıkma politikası” denilmektedir. Ruhani ve Merkez Bankası tam da bu politikaları uygulamaya koymuşlardır.²²

Petrol gelirlerindeki azalma ve sistemli bir şekilde uygulanan daraltıcı para ve maliye politikaları İran ekonomisinin durgunluğa girmesine neden olmuştur. Ekonomide belirsizliklerin arttığı ve durgunluğun giderek daha çok telaffuz edildiği İran’da vatandaşların harcama yapmaktan kaçınmaları ekonomik durgunluğu daha da derinleştirmiştir.

6. Sonuç

Enflasyonun tek haneli rakamlara inmesi bir başarı mıdır? Ruhani ve Merkez Bankası Başkanına göre bu sorunun cevabı “Evet bu büyük bir başarıdır”. Evet, veriler İran’da enflasyonun azaldığını göstermektedir.

²² Örneğin Katma Değer Vergisi oranı %8’den %10’a yükseltilmiştir, bütçe içindeki bazı harcamalarda kısıtlamaya gidilmiştir. Geniş bilgi için bakınız: <http://theiranproject.com/blog/2015/03/03/rouhanis-budget-plan-takes-step-toward-austerity/>

Ekonomik aktörlerin geleceğe yönelik alacakları kararlar belirsizliklerden ciddi şekilde etkilenir. Düşük ve mutedil seyreden enflasyon bu tür belirsizlikleri azaltan önemli bir etkidir. Ancak İran’da enflasyondan kaynaklanan belirsizlik ekonomik aktörlerin kararlarına olumsuz etki eden tek faktör değildir. Enflasyon değişkeni dışında İran’da belirsizliği arttıran birçok değişken vardır. İran bağlamında kurumsal sistemin yetersizliğinin yanında uluslararası siyasi belirsizliklerin yarattığı oldukça dirençli ve derin sorunlar vardır. Bu sorunların İran ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisi enflasyonun yol açtığı sorunlardan çok daha önemlidir. Bu yüzden İran’ın bu gibi yapısal sorunlarla yüzleşmeksizin sadece enflasyon sorununu çözerek yüksek bir ekonomik performans göstermesi zor gözükmektedir.

Enflasyonun geriye çekilmesinde toplam talebi daraltıcı nitelikteki proaktif tedbirler kadar İran’ın içerisinde bulunduğu resesyona da önemlidir. Petrol gelirlerinin artması ve/veya İran ekonomisinin resesyondan çıkması durumunda enflasyon rakamlarının tekrar artış gösterme riski ortaya çıkabilir. ABD’de Kasım ayında yapılacak seçimler ve daha sonrasında (Haziran 2017’de) İran’da yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimleri siyasi belirsizlikleri arttırmaktadır.

Ruhani’nin seçim kampanyasında parlatmayı düşündüğü en önemli alan ekonomidir. Önümüzdeki 12 aylık süreçte yapısal sorunlar, petrol fiyatlarındaki belirsizlik ve siyasi belirsizlikler tarafından kirletilmiş bir gözlükle enflasyonun ve genel olarak İran ekonomisinin ne yöne evrileceğini bugünden kestirmek kolay bir iş değildir. Muhalif kanat Ruhani’yi tüm cephelerde sıkıştırmaya çalışacaktır. Somut anlamda Ruhani döneminde ekonomi alanında kayda değer en önemli gelişme enflasyonun makul bir seviyeye getirilmesidir. Ruhani’nin halk desteğini arkasına alabilmesi ve seçimlerden tekrar zafer ile çıkması gerek enflasyon bağlamında yakalanan başarının devam ettirilmesi ve gerekse de işsizliğin azaltılması, yatırımların artırılması ve ekonomik büyümenin %5’ler seviyelerine çekilmesi ile mümkün olacaktır. Ruhani bu amaçları yerine getirmek için çabalarken muhalif kanat ekonominin sanıldığı gibi iyiye gitmediğini halka ispatlamaya çalışacaktır.

Kaynakça:

- Amuzegar, J. (2014). "Rohani One Year On: A Glass Half Full Or Half Empty?", Middle East Economic Survey, 29 August 2014. [Erişim: 16 Haziran 2016] <http://iranvajahan.net/en/iran/rohani-one-year-on-a-glass-half-full-or-half-empty/>
- Alfoneh A. (2008). "Ahmadinejad versus the Technocrats," AEI, Middle Eastern Outlook, May 8, 2008.
- CCSI (2014) "Oil Stabilization Fund and the National Development Fund of Iran" Columbia University Center for Sustainable Investment. [Erişim: 18 Haziran 2016] http://ccsi.columbia.edu/files/2014/04/nrf_Iran_February_2014_RWI_VCC.pdf
- Daragahi, B. (2008). "Economists in Iran criticize Ahmadinejad", 10 Kasım 2008. Los Angeles Times. <http://articles.latimes.com/2008/nov/10/world/fg-iran10>
- Esfahani, H. S., K. Mohaddes, and M. H. Pesaran (2012b). "Oil Exports and the Iranian Economy". The Quarterly Review of Economics and Finance.
- Farzanegan, M. R. (2009). "Macroeconomic of populism in Iran", MPRA Paper No. 15546. [Erişim: 16 Haziran 2016] <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/15546/>
- Habibi, N. (2014). "The Economic Legacy of Mahmoud Ahmadinejad", Crown Center for Middle East Studies Brandeis University. Working Paper: No: 5.
- Hassanzadeh, E. (2012). "Recent Developments in Iran's Energy Subsidy Reforms". International Institute for Sustainable Development-IISD. [Erişim: 23 Haziran 2016] https://www.iisd.org/gsi/sites/default/files/pb14_iran.pdf
- IMF (2015). "IMF Country Report-IRAN", IMF Country Report No. 15/349.
- Mohaddes, K.M. ve Pesaran, H. (2013). "One Hundred Years of Oil Income and the Iranian Economy: A Curse or a Blessing?", CESIFO Working Paper Series: No. 4118.
- Salehi-İsfahani D., Stucki B.W. , ve Deutschmann J.(2015). The reform of energy subsidies in Iran: The role of cash transfers, Emerging Markets Finance and Trade, Cilt (51) Sayı (6). sf. 1144-1162.
- Salehi-İsfahani D. (2015). "Is Iran's inflation deflating economic recovery?", Al-Monitor, 6Ekim 2015. [Erişim 12 Haziran 2016] <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/10/iran-inflation-fears.html#ixzz4BSrsfhCg>

Tait, R. (2008). "Economics is for donkeys", NewStatesman, 11 Eylül 2008. [Erişim: 23 Haziran 20156]. <http://www.newstatesman.com/economy/2008/09/iran-economic-ahmadinejad>